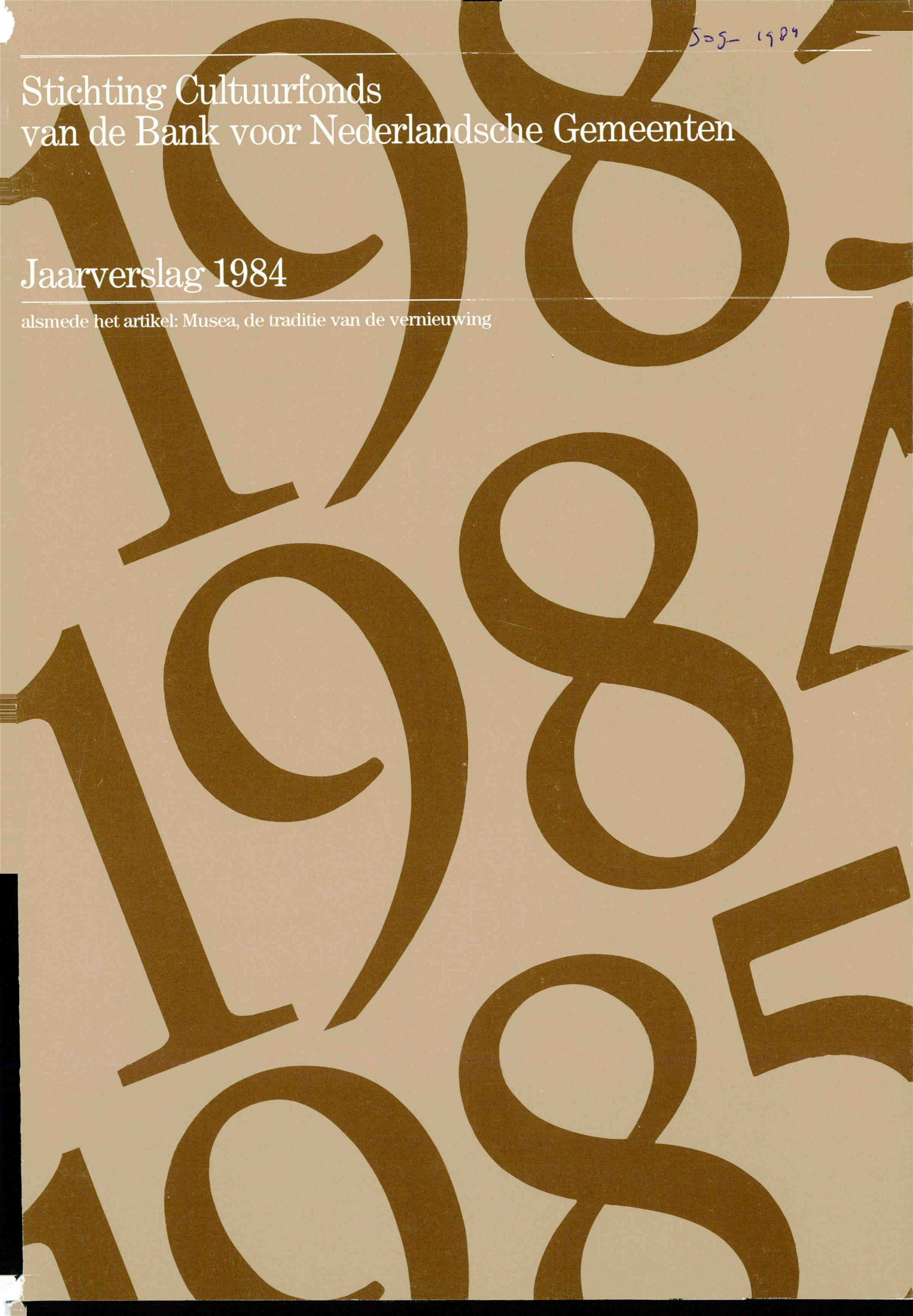

S-5-1984

Stichting Cultuurfonds
van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten

Jaarverslag 1984

alsmede het artikel: Musea, de traditie van de vernieuwing

Stichting Cultuurfonds van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten

Jaarverslag 1984

alsmede het artikel: 'Musea, de traditie van de vernieuwing' door drs. P.J.A. van Mensch,
docent museologie aan de Reinwardt Academie te Leiden

Index behandelde onderwerpen

Ontmoetingsproject muziekscholen	5
Premietoekenning werkstukken	5
De groene stad	6
Zilver in gemeentelijk bezit	6
Gemeentelijk sociaal-culturele statistiek	6
Boek met tekeningen van generaal De Howen	6
Onderzoek agressie en vandalisme	6
Publikatie 'Met zicht op zee'	7
Stichting Nederlands Elektriciteits Museum	7
Herdenking tweehonderdste sterfdag Joan Derk van der Capellen tot den Pol	7
Museum te Hooge en Lage Mierde	7
Heruitgave Algemeen Uitbreidingsplan (AUP) van Amsterdam uit 1935	8
Symposium over lokale en regionale geschiedbeoefening	8
Atlassen van historische vestingwerken	8
Onderlinge uitlening tussen gemeenten van BKR-Kunstwerken	8
Onderzoek iconografie in stadhuizen	8

Samenstelling van het bestuur van de stichting in het verslagjaar 1984

Mr. F.G.A. Huber,
oud-burgemeester van Goes, voorzitter

Mr. E.A. Lieftrinck,
oud-plv. thesaurier-generaal, vice-voorzitter

M.A. van der Have,
burgemeester van Leiderdorp

W.C. Hillenaar,
burgemeester van Boxmeer

Mevrouw A.Th. de Leeuw-Mertens,
burgemeester van Eemnes

Mr. H.W. Pannekoek,
burgemeester van Wisch

Dr. G.J. van der Top,
directeur van de Vereniging van Nederlandse
Gemeenten

Mr. N.M. Heijstek,
hoofd personeelszaken van de N.V. Bank voor
Nederlandsche Gemeenten,
secretaris

P.B. Bouman,
medewerker directiesecretariaat van de
N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten,
tweede secretaris

Secretariaat:
Koninginnegracht 2
2514 AA 's-Gravenhage
telefoon (070) 483991

Verslag over het jaar 1984

van de Stichting Cultuurfonds van de
Bank voor Nederlandsche Gemeenten

Algemeen

De Stichting Cultuurfonds is in 1964 opgericht door de N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten, ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de bank.

De doelstelling van het Cultuurfonds is de kennis van de gemeentelijke activiteiten op het gebied van cultuur en wetenschap te verdiepen en te verbreiden, alsmede de gemeentelijke activiteiten op dit gebied te bevorderen.

De werkzaamheid van het fonds richt zich dan ook op gemeentelijke culturele bemoeiingen in algemene zin.

Voorzitter en vice-voorzitter van het bestuur worden door de bank benoemd; de vijf overige bestuursleden door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

In overleg met de Vereniging voorziet het bestuur in het secretariaat, dat ten kantore van de bank is gevestigd.

Bestuur

In de samenstelling van het bestuur kwam in het verslagjaar geen wijziging.

Ontmoetingsproject muziekscholen

In het verslagjaar werd het zesde ontmoetingsproject, dat reeds in 1983 was gestart, voortgezet. In totaal vonden tien ontmoetingen plaats, te weten in Middelburg, Zwolle, Assen, Culemborg, Ede, 's-Hertogenbosch, Tegelen, Marken, Sittard en Dieren.

In de opzet van deze ontmoetingsprojecten studeren leerlingen van verschillende muziekscholen een vooraf bekend stuk in de ochtenduren gezamenlijk in. 's Middags vindt de uitvoering voor genodigden en andere belangstellenden plaats.

De algemene waardering die het project in brede kring ondervindt, heeft het bestuur aanleiding gegeven de ontmoetingen in de loop van 1985 voort te zetten, zij het in een gewijzigde opzet, waarbij het land wordt verdeeld in tien regio's. Een aantal jaren zal in die regio's een ontmoetingsproject worden georganiseerd voor maximaal één ensemble per muziekschool, samenwerking van scholen mag. Door een in te stellen begeleidingscommissie wordt per ontmoetingsproject bepaald welk 'soort ensemble' mee kan doen.

Bij voorbeeld het eerste project uitsluitend big bands, het volgende project barokensembles enzovoort. De elf beste ensembles zullen vervolgens centraal om een aantal prijzen spelen voor een gedeeltelijk internationale jury. Gaarne dankt het bestuur de heer dr. J. Daniskas te Rotterdam, oud-inspecteur voor het muziekonderwijs, voor zijn activiteiten bij de organisatie van deze ontmoetingen.

Premietoekenning werkstukken

Vanaf 1977 heeft de Stichting Cultuurfonds jaarlijks de mogelijkheid open gesteld tot het verkrijgen van een premie voor wetenschappelijke werkstukken, die het resultaat zijn van deze studies.

De gepremieerde werkstukken worden door het fonds uitgegeven in een reeks, die thans zeventien boekjes omvat.

Op advies van de daartoe benoemde beoordelingscommissie, bestaande uit de heren mr.

L.G. van Reijen, voorzitter, prof. dr. P.B. Boorsma en mr. R. Streng is in het verslagjaar besloten een premie toe te kennen aan de heer A.J. Ham voor zijn inzending 'Onderzoek in het gemeentelijk spanningsveld; case: de gereglementeerde sport in Zwolle', aan mevrouw N. Rigger voor haar scriptie 'De provinciale aanwijzing' en aan de heer G. Willering voor zijn werkstuk 'Flexibiliteit van uitgaven en de gemeentelijke bezuinigingsstrategieën'.

Tijdens een feestelijke samenkomst op 15 juni 1984

6 werden de premies overhandigd. Gratis exemplaren van deze boekjes werden aangeboden aan alle colleges van burgemeester en wethouders. Overigens zijn de boekjes te koop bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Voor 1985 is opnieuw bekendgemaakt dat inzendingen worden ingewacht. Circulaires waarin de voorwaarden voor premietoekenning zijn opgenomen, zijn verkrijgbaar bij het secretariaat.

De groene Stad

Op 4 oktober 1984 werd in Perscentrum 'Nieuwspoort' het eerste exemplaar van het boek 'de groene stad', geschreven door drs. M. van Rooijen, overhandigd aan drs. W. Lemstra, secretaris-generaal van het Ministerie van welzijn, volksgezondheid en cultuur. Zoals reeds in vorige jaarverslagen is aangekondigd, is dit boek de bewerking van de doctorale scriptie van de heer Van Rooijen, welke financieel mogelijk is gemaakt door een stipendium van onze Stichting aan de auteur. In 'de groene stad' wordt beschreven hoe, langzaam maar zeker, groenvoorzieningen ruimte hebben gekregen in onze steden. Het bestuur wil met deze uitgave niet alleen bereiken dat de historische ontwikkeling van het openbaar groen bij een groter publiek bekend wordt, maar ook dat de waarde van deze voorziening wordt onderkend en dat over de toekomst er van wordt nagedacht. Aan alle gemeentebesturen in Nederland is desgewenst een exemplaar van deze uitgave aangeboden.

Zilver in gemeentelijk bezit

In het vorig verslagjaar werd melding gemaakt van de inventarisatie, beschrijving en catalogisering van het zilver dat zich in het bezit van de gemeenten in de provincie Limburg bevindt. In 1985 zullen de desbetreffende werkzaamheden worden voortgezet.

Gemeentelijk sociaal-culturele statistiek

Ook in 1984 heeft het fonds financiële steun verleend aan de door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten verzorgde reeks publikaties over de gemeentelijke uitgaven, welke reeks het brede beleidsterrein van het welzijn als onderwerp heeft. In maart van het verslagjaar verscheen de derde publikatie waarin de gemeentelijke uitgaven voor kunstuitleen worden behandeld. De reeks werd afgesloten met het inmiddels (maart 1985) uitgebrachte boekje 'Gemeentelijke uitgaven voor monumentenzorg'.

Boek met tekeningen van generaal De Howen

Na een oriëntatie op het door het Gemeentekrediet van België uitgegeven boek met tekeningen van Belgische steden en dorpen van de hand van generaal De Howen, heeft het bestuur besloten een manuscript voor een soortgelijk boekwerk te vervaardigen met Nederlandse en Duitse prenten. Via de Rijksuniversiteit Leiden is een auteur benaderd die inventariserende en beschrijvende arbeid gaat verrichten en is een begeleidingscommissie ingesteld waarin vertegenwoordigers zitting hebben uit de museumwereld, de afdeling krijgsgeschiedenis van de landmachtstaf en van het Prentenkabinet te Leiden. De werkzaamheden zullen ook in 1985 voortduren.

Onderzoek agressie en vandalisme

Zoals reeds aangekondigd in de vorige jaarverslagen heeft het bestuur zich beziggehouden met het doen schrijven van een artikelenreeks over de problematiek van agressie en vandalisme en het zoeken naar mogelijkheden ter beperking en voorkoming daarvan, welke reeks zou kunnen dienen als een handreiking ten behoeve van gemeentebestuurders.

De werkgroep die is geformeerd om mee te werken

aan een themanummer ter zake van het maandblad *Jeugd en Samenleving*, zal medio 1985 haar werkzaamheden afronden, waarna het themanummer zal kunnen verschijnen.

Publikatie 'Met zicht op zee'

Op verzoek van de Stichting Tijd/Ruimte werd een subsidie beschikbaar gesteld voor het project 'Randverschijnselen Noordzeekust' hetgeen resulteerde in de uitgave van het boekje 'Met zicht op zee, tweehonderd jaar bouwen aan badplaatsen in Nederland, België en Duitsland'. In deze publikatie, die in mei 1985 is uitgegeven bij de Staatsuitgeverij, wordt de geschiedenis van de badplaats gereconstrueerd – en daarmee het gezicht van de hedendaagse badplaatsen begrijpelijk gemaakt – en wordt een overzicht gegeven van de bijzondere cultuur die twee eeuwen bad- en strandvermaak met zich meebrachten. Zo krijgt het gebied tussen De Panne, bij de grens van België met Frankrijk, en List, het meest noordelijke punt van de Duitse Bondsrepubliek, er een kleurrijke dimensie bij.

Stichting Nederlands Elektriciteits Museum

Een bijdrage werd toegezegd in de kosten van de vervaardiging van een catalogus met betrekking tot de collectie van het op 29 mei 1984 geopende Elektriciteits Museum te Nijkerk. In deze catalogus zal onder andere uitgebreid aandacht worden besteed aan de gemeentelijke bemoeienissen, in het verleden en heden, met de elektriciteitsvoorziening in Nederland.

Herdenking tweehonderdste sterfdag Joan Derk van der Capellen tot den Pol

Op 8 september 1984 vond te Zwolle de officiële herdenking plaats van de tweehonderdste sterfdag

van Joan Derk en werd een tentoonstelling geopend onder de titel 'De wekker van de Nederlandse natie, Joan Derk van der Capellen 1741 – 1784'.

Gezien het belang van het leven en werken van Van der Capellen voor de lokale democratie en daarmee – indirect – voor de totstandkoming van de gemeenten in Nederland zoals wij die nu kennen, besloot het bestuur een subsidie beschikbaar te stellen ten behoeve van de activiteiten die in het kader van deze herdenking werden gehouden.

Museum te Hooge en Lage Mierde

Een verzoek van het gemeentebestuur van Hooge en Lage Mierde om financiële steun voor onderbrenging van een door die gemeente aangekochte particuliere verzameling van Kempische heemkundige voorwerpen, resulteerde in het schrijven van een werkstuk dat als leidraad kan dienen bij het schrijven van een beleidsplan voor een museum, verduidelijkt aan de hand van een praktijkvoorbeeld te Hooge en Lage Mierde. Aangezien het desbetreffende verzoek van genoemde gemeente niet binnen de statutaire doelstelling van het Cultuurfonds kon worden gebracht – het project was van niet meer dan lokale betekenis – vatte na een oriëntatie de idee post naar aanleiding van deze aangelegenheid een soort handleiding voor de gemeenten te laten maken waardoor men zich een beeld kan vormen van hetgeen aan minimumeisen dient te worden gesteld wanneer men van een verantwoord museumbeleid wil spreken.

Onder begeleiding van een commissie bestaande uit onder andere vertegenwoordigers van de Reinwardt Academie te Leiden, de museumconsulent te Noord-Brabant en de burgemeester van Hooge en Lage Mierde, vervaardigden twee oud-studenten van de Reinwardt Academie een werkstuk, hetgeen in het voorjaar van 1985 werd voltooid.

8 Het bestuur stelt zich voor medio 1985 tot publikatie van dit werkstuk over te gaan.

Heruitgave Algemeen Uitbreidingsplan (AUP) van Amsterdam uit 1935

Ten behoeve van de heruitgave van dit unieke project dat van wetenschappelijke waarde is, werd een bijdrage beschikbaar gesteld. Met het AUP is immers voor het eerst in onze tijd een rationele systematiek in het ruimtelijk ontwerpen gebracht; de stedenbouw werd geboren. Het AUP heeft een enorme betekenis gehad voor de ontwikkeling van volkshuisvestingsidealen en ideeën over ontspanning en volksopvoeding. Voorts heeft het plan een belangrijke voorbeeldfunctie gehad, zowel in Amsterdam als daarbuiten, met betrekking tot de taak die de gemeentelijke overheid heeft vervuld of zou moeten vervullen ten aanzien van volkshuisvesting en ruimtelijke ordening.

Een heruitgave zal zorg dragen voor het meer beschikbaar komen van het basismateriaal met daarin een schat van gegevens over de maatschappij van toen.

Symposium over lokale en regionale geschiedbeoefening

Op 20 oktober 1984 vond te Haarlem een symposium plaats getiteld: 'Lokaal en regionaal historisch onderzoek: traditioneel of origineel'. Gezien het groeiend aantal historische verenigingen en werkgroepen en evenredig daaraan de publikaties en tentoonstellingen, leek het de Historische Werkgroep Haarlem, een afdeling van de Vereniging Haarlem, een goed idee om in deze stroomversnelling tot een uitwisseling van gedachten en ideeën te komen.

Ten behoeve van het vervaardigen van een syllabus, waarin de resultaten van het symposium zijn gepubliceerd, besloot het bestuur een subsidie te verlenen.

Atlassen van historische vestingwerken

Op verzoek van het bestuur van de Stichting Menno van Coehoorn, stelde het fonds bedragen beschikbaar voor de uitgave van een atlas van historische vestingwerken in Noord-Brabant en voor een zelfde uitgave ten aanzien van de provincie Limburg.

In de atlas van Noord-Brabant komen 15 voormalige vestingsteden en circa 75 afzonderlijke werken aan de orde: staatkundig, historisch-geografisch, krijgsgeschiedkundig en vestingbouwkundig belicht. De eindredactie hoopt deze atlas in de loop van 1985 te kunnen uitbrengen.

Onderlinge uitlening tussen gemeenten van BKR-Kunstwerken

Bij het vorige jaarverslag werd een samenvatting van het onderzoeksrapport over dit onderwerp als bijlage opgenomen. Het volledige rapport is kort na publikatie van het jaarverslag verschenen bij de Uitgeverij van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Inmiddels heeft het bestuur gemeend een aanzet te moeten geven aan het uitvoeren van de aanbeveling in het rapport om 'de stimulerende activiteiten met betrekking tot het ruilen van BKR-kunstwerken tussen gemeenten voort te zetten ten einde gemeenten een duidelijke handleiding te verschaffen bij het deelnemen aan en organiseren van deze ruilactiviteiten'. In het volgende jaarverslag hoopt het bestuur de mogelijke resultaten van dit project nader toe te lichten.

Onderzoek iconografie in stadhuizen

In oktober 1984 verscheen het bulletin (bulletin KNOB jaargang 1983) 'De ideologie van een stadsregering, het 18e-eeuwse allegorische decoratieprogramma van het Goese Stadhuis'. Aan deze uitgave, verschenen ter gelegenheid van het 10-jarig

bestaan van de Heemkundige kring De Bevelanden, ging een onderzoek vooraf, dat financieel mogelijk werd gemaakt door ondersteuning van het Cultuurfonds.

Andere thema's

Ook in dit verslagjaar werden aan het bestuur van het fonds verzoeken om financiële steun voorgelegd, die niet konden worden gehonoreerd omdat de onderwerpen waarop deze betrekking hadden niet of onvoldoende relatie hadden met de gemeentelijke culturele sfeer in algemene zin. Vaak zijn die onderwerpen op zich zelf belangwekkend en is het te waarderen dat zij worden aangevat, doch het fonds dient op grond van zijn statutaire doelstelling enige afstand te nemen als de activiteiten van weinig meer dan lokaal belang zijn. In de loop van 1984 is een aantal incidentele steunverleningen in de bestuursvergaderingen aan de orde gesteld, waarover de besluitvorming pas in 1985 kon worden afgerond, maar waarvoor reeds financiële voorzieningen zijn getroffen. De verantwoording daarvan, en van jaarlijks terugkerende gereserveerde bedragen voor lopende projecten en incidentele steunverleningen, waarvoor bedragen zijn toegezegd, treft u onder het hoofdstuk 'Projecten' aan. Het bestuur wil gaarne al degenen dankzeggen die desgevraagd bereid waren hun deskundigheid ter beschikking van het fonds te stellen. De medewerking die vaak moet worden ingeroepen, wordt ieder jaar weer in ruime mate verkregen.

Balans per 31 december 1984

		31-12-1983
0 Activa		
N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten:		
– depositorekening	<i>f</i> 500.000,—	<i>f</i> 650.000,—
– rekening-courant	75.480,40	73.858,04
Te vorderen interest	14.143,56	14.896,90
Debiteuren	8.338,40	1.902,29
	<u><i>f</i> 597.962,36</u>	<u><i>f</i> 740.657,23</u>

Rekening van baten en lasten over 1984

		1983
Kosten diverse projecten	<i>f</i> 245.616,24	<i>f</i> 362.551,60
Algemene kosten	34.066,26	27.834,88
	<u><i>f</i> 279.682,50</u>	<u><i>f</i> 390.386,48</u>

Passiva		31-12-1983
Vermogen	<i>f</i> 120.307,46	<i>f</i> 144.905,14
Voorziening projecten	352.200,—	470.586,13
Crediteuren	125.454,90	125.165,96
	<i>f</i> 597.962,36	<i>f</i> 740.657,23

		1983
Bijdrage N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten	<i>f</i> 200.000,—	<i>f</i> 150.000,—
Interest depositorekening	35.289,92	41.762,09
Interest rekening-courant	2.485,88	1.069,06
Vrijgevallen voorziening projecten	7.406,87	,—
Opbrengst verkoop boekwerken	9.902,15	2.163,62
Nadelig saldo	24.597,68	195.391,71
	<i>f</i> 279.682,50	<i>f</i> 390.386,48

Projecten

2

	Voorzieningen 01-01-1984	Uitgegeven in 1984 t.l.v. reserves
Ontmoetingen muziekscholen	f 71.590,93	f 71.590,93
Zilver in gemeentelijk bezit	39.500,—	—,—
Restauratie collegezaal Thorbecke	8.000,—	—,—
Premietoekenning werkstukken	59.888,33	59.888,33
Onderzoek agressie en vandalisme	47.000,—	—,—
Gemeentelijk sociaal-culturele statistiek	6.000,—	—,—
Incidentele steunverleningen		
Catalogus ambachtmuseum Verborg	5.000,—	—,—
Onderzoek iconografie in stadhuizen	1.000,—	1.000,—
Spreuken aan en in gemeentehuizen	7.406,87	—,—
Publikatie 'de groene stad', voorheen openbare groenvoorziening in stedelijk milieu	81.000,—	81.000,—
Randverschijnselen Noordzeekust (‘met zicht op zee’)	10.000,—	—,—
Project Hooge en Lage Mierde	25.000,—	25.000,—
Herdenkingsactiviteiten rond Joan Derk van der Capellen tot den Pol	5.000,—	5.000,—
Onderzoek ruilen van BKR-werken tussen gemeenten	50.000,—	50.000,—
Uitgave boek met tekeningen van generaal De Howen	50.000,—	—,—
Onderzoek culturele centra in Nederland	4.200,—	—,—
Heruitgave Algemeen uitbreidingsplan Amsterdam 1935	—,—	—,—
Atlas historische vestingwerken in Noord-Brabant	—,—	—,—
Atlas historische vestingwerken in Limburg	—,—	—,—
Catalogus Elektriciteitsmuseum Nijkerk	—,—	—,—
Symposium lokale en regionale Geschiedbeoefening	—,—	—,—
Metamorfose van een Winkelstraat	—,—	—,—
Stadsvernieuwing en economische recessie (Raad der Europese Gemeenten)	—,—	—,—
	<u>f 470.586,13</u>	<u>f 293.479,26</u>

Uitgegeven in 1984 t.l.v. baten en lasten	Nieuwe reserveringen	Totale lasten in 1984	Voorzieningen 01-01-1985
<i>f</i> 2.040,14	<i>f</i> 58.000,--	<i>f</i> 60.040,14	<i>f</i> 58.000,--
,--	,--	,--	39.500,--
,--	,--	,--	8.000,--
26.720,33	60.000,--	86.720,33	60.000,--
,--	,--	,--	47.000,--
,--	,--	,--	6.000,--
,--			
,--			5.000,--
,--			,--
-/- 7.406,87	,--	-/- 7.406,87	,--
33.046,57	,--	33.046,57	,--
,--			10.000,--
,--	35.000,--	35.000,--	35.000,--
,--	,--	,--	,--
309,20	,--	309,20	,--
,--	,--	,--	50.000,--
,--	,--	,--	4.200,--
,--	5.000,--	5.000,--	5.000,--
,--	2.500,--	2.500,--	2.500,--
,--	2.500,--	2.500,--	2.500,--
,--	5.000,--	5.000,--	5.000,--
1.000,--	,--	1.000,--	,--
,--	9.500,--	9.500,--	9.500,--
,--	5.000,--	5.000,--	5.000,--
<i>f</i> 55.709,37	<i>f</i> 182.500,--	<i>f</i> 238.209,37	<i>f</i> 352.200,--

Publikaties

4 Bij het secretariaat zijn nog verkrijgbaar de navolgende publikaties:

Bewoonbaar of onbewoonbaar (1969) gratis
Samenvatting van een gedachtenwisseling omtrent de problematiek van de verstedelijking van ons land.

Ambtsketens van burgemeesters in Nederland (1979) *f* 24,50
Mevrouw drs. B. ter Molen-den Outer.

Ontmoetingsproject muziekscholen; een terugblik op het musiceren van 20.000 jongeren (1981) gratis
Een vraaggesprek door P.B. Bouman met dr. J. Daniskas naar aanleiding van het 10 jaar geleden gestarte ontmoetingsproject muziekscholen.

Verkrijgbaar bij de Uitgeverij van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Nassaulaan 12, 2514 JS 's-Gravenhage.

Hoeveel het was... en hoe weinig, drieëndertig notities bij het gemeentelijk cultuurbeleid (1974) *f* 13,25
Mr. A.F. Kamp schetst ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de Stichting Gemeentelijk Cultuurfonds in zijn notities een beeld van de ontwikkeling van de culturele taak van de gemeente.

Recallrecht in het licht van de representatie¹⁾ (1978) *f* 13,--
A.C.P. van den Broek.

Enige privaatrechtelijke aspecten van de gemeentelijke onroerend-goedbelastingen¹⁾ (1978) *f* 13,--
J.P. Kruijmel

De inrichting van de gemeentebegroting¹⁾ (1979) *f* 13,--
G.J. Bakker.

Complementair bestuur en planning¹⁾ (1979) *f* 18,--
F.M.J. Hendrickx.

Besluitvormingsprocedures bij de stadsvernieuwing¹⁾ (1979) *f* 23,--
F.A.M. van der Ham.

Woningdifferentiatie en stadsvernieuwing in Amsterdam¹⁾ (1979) *f* 18,--
H.Q. Meijer.

Wonen tussen wal en schip. Het woonschip, een aanvaardbare woonvorm?¹⁾ (1980) *f* 18,--
H. van der Logt-Ebberink.

Onroerend-goedbelastingen¹⁾ (1981) *f* 18,--
W.M. Bots
A.G.P.M. Maas.

Deeltijdarbeid: een probleem voor de organisatie?¹⁾ (1981) *f* 18,--
L.J. van der Have
R.A. van Mill
G.K.W.F. de Vaynes van Brakell Buys.

Schadevergoeding ter zake van een beschikking¹⁾ (1981) *f* 18,--
W.J.A. Vellekoop.

Iedereen kan met stenen gooien¹⁾ (1982) *f* 13,--
G.J. de Vries.

Specifieke uitkeringen en de financiële zelfstandigheid van de gemeenten¹⁾ (1982) *f* 13,--
J.L.M. van Wesemael.

Het karakter van openbaarheid¹⁾ (1983) *f* 13,--
F. Suurmond.

Het bestemmingsplan en de zones van de Wet geluidhinder¹⁾ (1983) *f* 13,--
A.B. Dalmijn.

¹⁾ Door de Stichting Cultuurfonds van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten gepremieerde en gepubliceerde scriptie.

Raadhuis-spreuken (1983) *f* 35,--
Spreuken en bouwopdrachten van Nederlandse
raadhuizen verzameld en bewerkt door mr.
H.E. Phaff.

De groene stad (1984) *f* 49,50
Een historische studie over de groenvoorziening
in de Nederlandse Stad door Maurits van Rooijen.

De provinciale aanwijzing¹⁾ (1984) *f* 18,--
N. Rigter.

**Onderzoek in het gemeentelijk spanningsveld;
case: de gereglementeerde sport in Zwolle¹⁾**
(1984) *f* 18,--
A.J. Ham.

**Flexibiliteit van uitgaven en de gemeentelijke
bezuinigingsstrategieën¹⁾** (1984) *f* 18,--
G. Willering.

De volgende uitgaven werden door de Stichting
Cultuurfonds van de Bank voor Nederlandsche
Gemeenten financieel gesteund:

Technieken in de beeldende kunst (1971)
Uitgave Stichting Kunst en Bedrijf.

Het rijkskamergerecht en de Nederlanden (1972)
door dr. P.L. Nève
Uitgave Koninklijke Van Gorcum & Comp. B.V.
te Assen.

**Het dagboek van de burgemeesterszoon
Willem Jansz Verwer** (1973)
Uitgave gemeente Haarlem.

**Van stads- en plattelandsbestuur naar
gemeentebestuur** (1973)
door mr. M.J.V.A. Kocken
Eigen uitgave; niet meer verkrijgbaar.

**Sociaal-democratische gemeentepolitiek in katholiek
Nijmegen 1894-1927** (1974)
door dr. P.F. Maas
Uitgave drukkerij gebr. Janssen B.V. te Nijmegen.

**Klein geld - grof geld, munten van de Nederlandse
steden** (1974)
door dr. H. Enno van Gelder
Eigen uitgave.

Monument en samenleving (1975)
Uitgave Raad der Europese Gemeenten.

Holland op zijn smalst (heruitgave - 1975)
door Victor de Stuers
Uitgave Unieboek B.V. Bussum.

Dorp in Drenthe (1975)
door Jo Boer
Uitgave Boom Pers Drukkerijen B.V. te Meppel.

De gemeentelijke uitgaven voor culturele doeleinden
(1975)
Eigen uitgave; niet meer verkrijgbaar.

Monument en binnenstad (1976)
Uitgave Raad der Europese Gemeenten.

Geschrift en getal (1976)
door dr. S. Hart
Uitgave Historische Vereniging Holland.

**Planning van een woonwijk als politieke,
administratieve en stedenbouwkundige opgave** (1976)
Uitgave SISWO te Amsterdam.

De stadsrekeningen van Zutphen van 1364-1445/46
(3 delen - 1977)
door R. Wartena
Uitgave Gemeente-archief Zutphen.

¹⁾ Door de Stichting Cultuurfonds van de Bank voor Neder-
landsche Gemeenten gepremieerde en gepubliceerde scriptie.

Kunst en omgeving (1977)

Uitgave Stichting Kunst en Bedrijf.

De burgemeester in deze tijd (1978)

door W. Derksen en H. Roelfsema
Uitgave Nederlands Genootschap van
Burgemeesters.

In 't land van belofte: in de nieuwe stad (1978)

Ideaal en werkelijkheid van de stadsuitleg in
de Republiek, 1580-1680, door Ed Taverne
Uitgave Gary Schwartz, Maarssen.

Monument en landelijk gebied (1978)

Uitgave Raad der Europese Gemeenten.

De criminele vonnisboeken van Leiden 1533-1811

door H.M. van der Heuvel (1977-1978)
Uitgave Rijnland, tijdschrift voor sociale genealogie
en streekgeschiedenis voor Leiden en omstreken.

Bolwerk der Nederlanden (1979)

door L.J. Morreau
Uitgave Koninklijke Van Gorcum & Comp. B.V.
te Assen.

**De stad Delft, cultuur en maatschappij tot 1572 (I)
(1980) ²⁾**

Uitgave stedelijk museum Het Prinsenhof, Delft.

**Naar één gemeentewet. Uniformerende regelingen
1798-1850 voorafgaande aan de gemeentewet 1851
(1980)**

door mr. B.C. Vis
Uitgave W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle.

Publikatieplannen voor stadsvernieuwing.

**Een studie over de verhouding tussen planning
en recht (1980)**

door F.L. Bussink
Uitgave Samsom B.V., Alphen aan den Rijn.

**De Hollandsche bodebus. Inventarisatie van
bodebussen van gemeenten en waterschappen
in Noord- en Zuid-Holland (1980)**

door M. Agterberg
Uitgave in samenwerking met de gemeente
Schipluiden.

Zilver in gemeentelijk bezit, deel Zeeland (1981)

Eigen uitgave (beperkte oplage); niet meer
verkrijgbaar.

**De Bodebus in het Zuiden. Inventarisatie van
bodebussen van gemeenten, waterschappen en
ambachtsgilden in Zeeland, Noord-Brabant, Limburg
en België (1981)**

door M. Agterberg
Uitgave in samenwerking met de gemeente
Schipluiden.

**De stad Delft, cultuur en maatschappij van 1572 tot
1667 (II) (1981) ³⁾**

Uitgave stedelijk museum Het Prinsenhof, Delft.

Het notariaat in het tweeherig Maastricht (1981)

door dr. A.Fl. Gehlen
Uitgave Koninklijke Van Gorcum & Comp. B.V.
te Assen.

**Het bodemarchief bedreigd. Archeologie en
planologie in de binnensteden van Nederland (1981)**

Uitgave Staatsuitgeverij.

Het oud-archief van de gemeente Zutphen

Derde stuk regestenlijst van brieven index,
Deel I en Deel II (1981)
door M.M. Doornink-Hoogenraad en W. Zondervan
Uitgave gemeente-archief Zutphen/De Walburg
Pers.

²⁾ Dit boekwerk is het eerste van een viertal delen omtrent
de geschiedenis van de stad Delft.

³⁾ Dit boekwerk is het tweede van een viertal delen omtrent
de geschiedenis van de stad Delft.

Kunst als bouwpartner bij de bouw van het raadhuis van Amstelveen (1981)

Uitgave gemeente Amstelveen.

Nummer 'Radiaal' over stedelijk bouwen (1981)

Informatie en communicatieblad van de Culturele Raad Noord-Holland.

Urban renewal participation experiments (1982)

Studie naar de participatie van de burger aan de besluitvorming inzake de stadsvernieuwing, door de Raad der Europese Gemeenten
Uitgave Raad der Europese Gemeenten, sectie Nederland.

De Bodebus in Gelderland, Utrecht en Overijssel.

Inventarisatie van bodebussen van gemeenten, waterschappen en ambachtsgilden in Gelderland, Utrecht en Overijssel (1983)

door M. Agterberg

Uitgave in samenwerking met de gemeente Schipluiden.

Gemeentelijke uitgaven voor podiumkunsten (1983)

Eerste publikatie in de reeks over gemeentelijke uitgaven op het beleidsterrein welzijn
Uitgave Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Gemeentelijke uitgaven voor openbare bibliotheken (1983)

Tweede publikatie in de reeks over gemeentelijke uitgaven op het beleidsterrein welzijn
Uitgave Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Bedrijfsmonumenten in het groene hart van Holland (1983)

Een verkenning van monumenten van bedrijf en techniek in Midden-Holland en West-Utrecht
Uitgave Waanders, Zwolle.

De Bodebus in het Noorden.

Inventarisatie van bodebussen van gemeenten, waterschappen en ambachtsgilden in Groningen, Friesland en Drenthe (1984)

door M. Agterberg

Uitgave in samenwerking met de gemeente Schipluiden.

Gemeentelijke uitgaven voor kunstuitleen (1984)

Derde publikatie in de reeks over gemeentelijke uitgaven op het beleidsterrein welzijn
Uitgave Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Boekwerk 10 jaar Stichting Materiaalfonds voor Beeldende Kunst (1983)

Deze uitgave heeft tot doel inzicht te verschaffen in de werkwijze en het werkterrein van het Materiaalfonds

Uitgave Stichting Materiaalfonds voor Beeldende Kunst.

Gemeentelijke uitgaven voor monumentenzorg (1985)

Vierde publikatie in de reeks over gemeentelijke uitgaven op het beleidsterrein welzijn
Uitgave Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Met zicht op zee. Tweehonderd jaar bouwen aan badplaatsen in Nederland, België en Duitsland (1985)

Boekje in de reeks Architectuur en Stedebouw, gerealiseerd door de Stichting Tijd/Ruimte, in het kader van het Nederlands-Belgisch Cultureel Verdrag en het Nederlands-Duits Cultureel Verdrag
Uitgave Staatsuitgeverij.

De ideologie van een stadsregering.

Het 18e-eeuwse allegorische decoratieprogramma van het Goese stadhuis (1984)

Uitgave ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de Heemkundige kring De Bevelanden
Het artikel verscheen in Bulletin KNOB '83 (1984) no. 4.

8 Sinds 1977 geeft het bestuur er de voorkeur aan het jaarverslag vergezeld te doen gaan van een bijlage, waarin over een onderwerp van algemeen gemeentelijk belang een beschouwing wordt gegeven door een ter zake deskundige. Bij dit jaarverslag is een artikel opgenomen over de musea, van de hand van de heer drs. P.J.A. van Mensch, docent aan de Reinwardt Academie te Leiden.

Overzicht bijlagen jaarverslag:

1977 'Kunstuitleen waarheen?'
door drs. J. Walter

1978 'Het muziekonderwijs in Nederland'
door dr. J. Daniskas en A.J.M. Smeets

1979 geen bijlage

1980 'Kunstzinnige vorming in Nederland'
door drs. C.J. Post

1981 'Het veel geroemde en vaak verguisde
orkestenbestel'
door mr. P. van den Bos

1982 'Het Gemeentekrediet van België en zijn
cultuurbeleid'
door Camille Swinnen

1983 'Ruilen van BKR-werken tussen gemeenten'
door drs. J.M.J.G. Zoontjens

Musea, de traditie van de vernieuwing

Er zijn ongeveer 550 musea in Nederland. Dit aantal is groter of kleiner al naar gelang de definitie die men hanteert. Het CBS, dat jaarlijks alle musea enquêteert, gaat uit van een definitie waarbij openbaarheid het criterium is: 'een museum is een instelling met een collectie (of meerdere), die – in haar geheel of voor een belangrijk gedeelte – bij voortdurend in het openbaar is opgesteld en die, tegen betaling of gratis, op vastgestelde tijden (en eventueel daarnaast op aanvraag) te bezichtigen is'. De International Council of Museums hanteert een definitie waarin sprake is van meer taken: 'een museum is een permanente instelling, in dienst van de gemeenschap en haar ontwikkeling, toegankelijk voor het publiek, niet gericht op het maken van winst, die de materiële getuigenissen van de mens en zijn omgeving verwerft, behoudt, wetenschappelijk onderzoekt, presenteert en hierover informeert voor doeleinden van studie, educatie en genoegen'. Deze laatste definitie vormt ook de grondslag van het rijksbeleid betreffende musea.

De International Council of Museums zelf interpreteert haar definitie zeer ruim. Zij rekent ook culturele centra, bezoekerscentra, planten- en dierentuinen en planetaria tot de museale instellingen. Noch het CBS, noch de rijksoverheid volgen de ICOM hierin. In het door Meulenhoff uitgegeven 'Groot Museumboek' worden bezoekerscentra, dierentuinen en een deel van de plantentuinen wel tot de musea gerekend. In dit boek komt men dan ook op een totaal van 660 museale instellingen.

In de door het CBS geënquêteerde musea werden in 1983 14.661.000 bezoeken geregistreerd. Na de spectaculaire groei vanaf de tweede wereldoorlog lijkt sinds 1981 een zekere stabilisering opgetreden te zijn. In 1983 bezocht 42% van de Nederlanders van 18 jaar en ouder een museum of tentoonstellingsruimte.

Ter vergelijking: 36% bezocht een bioscoop, 33% een uitvoeringszaal (toneel, muziek, ballet,

e.d.), 34% een bibliotheek, 33% een overdekte sportaccommodatie en 41% een zwembad.

Ongeveer 9% van de musea betreft de dode en levende natuur, 87% behoort tot de categorie cultuurhistorische musea, de rest zijn gemengde musea. De cultuurhistorische musea zijn te verdelen in historische musea (55%), musea van bedrijf en techniek (20%), kunstmusea (10%) en volkenkundige musea (2%). Aangezien slechts 10% van de musea bestaat uit kunstmusea is het niet terecht om musea te vereenzelvigen met kunst, noch museumbeleid met kunstbeleid. Meer dan de helft van de musea behoort tot de categorie historische musea. Hun aantal is verhoudingsgewijs sterk toegenomen: van 160 (43%) in 1973 tot 279 (55%) in 1983. Het meest opzienbarend evenwel is de groei van het aantal musea van bedrijf en techniek: van 29 (8%) in 1973 tot 102 (20%) in 1983. In beide gevallen gaat het vaak om kleine lokaal gerichte musea.

Ongeveer 40% van de musea wordt beheerd door de overheid. Een veel hoger percentage ontvangt structureel of incidenteel een subsidie. De overheid en de museumwereld zijn daardoor sterk met elkaar verbonden. Kennis van elkaars werkwijze en een cultuurpolitieke optie is daarom van groot belang voor de ontwikkeling van een consistent en vruchtbaar museumbeleid. Dit artikel beoogt hiertoe een bijdrage te leveren. Het is vooral geschreven vanuit de optiek van de musea.

In deel I wordt een schets gegeven van recente ontwikkelingen in het overheidsbeleid. In deel II wordt ingegaan op de cultuurpolitieke optie, zoals die tot uiting komt in het beleid van musea en overheden. Ten slotte wordt in deel III getracht vanuit een theoretisch model een aanzet te geven tot een andere fundering van het (gemeentelijke) museumbeleid.

0 I. Het overheidsbeleid

De betrokkenheid van de overheid komt duidelijk tot uiting in het 'inkomensplaatje' van de museumsector als geheel. In 1980 bestond 82% van de inkomsten van de museumsector uit bijdragen van de verschillende overheden. Ter vergelijking: in de Verenigde Staten is dit slechts 36%.

Van de overheden zijn het vooral de gemeenten die bijdragen: 49% tegen 26% afkomstig van het rijk en slechts 4% afkomstig van de provincie.

De financiële betrokkenheid verschilt per museumcategorie. Beeldende-kunstmusea zijn vooral overheidsmusea: 86% van de inkomsten van deze sector is afkomstig van de overheid (64% van de gemeentelijke overheid). Musea van bedrijf en techniek zijn vooral particuliere musea: 54% van de inkomsten is afkomstig van de overheid (29% van de gemeentelijke overheid).

Deze cijfers zijn ontleend aan een CBS-enquête uit 1980. Inmiddels zijn de verhoudingen veranderd. Uit een enquête van de Nederlandse Museumvereniging bleek dat de financiële betrokkenheid van het rijk langzaam afnam, terwijl die van de gemeente langzaam is toegenomen. Op dit moment worden de musea echter geconfronteerd met de invoering van een geheel andere bekostigingsstructuur als gevolg van het concretiseren van het decentralisatiebeleid van het Ministerie van WVC. Dit is voorlopig de laatste fase van de totstandkoming van een rijksbeleid ten aanzien van musea.

Museumbeleid vóór 1976

In de eerste helft van de 19de eeuw waren er globaal genomen twee categorieën van musea: musea opgericht op initiatief van de rijksoverheid (met name koning Lodewijk Napoleon en koning Willem I) en musea voortgekomen uit geleerde genootschappen. In de loop van de 19de eeuw nam de betrokkenheid van het rijk af. Nieuwe musea ontstonden vooral op initiatief van gemeenten. Het aantal musea nam zodoende toe tot ongeveer

100 rond 1900. In het begin van de 20ste eeuw werd het initiatief overgenomen door particuliere stichtingen en verenigingen. Het aantal musea nam toen zo sterk toe dat men begon te spreken van wildgroei. Er ontstond behoefte aan een nationaal beleid. Rond 1920 brachten twee commissies hierover een advies uit: een commissie van de Nederlandse Oudheidkundige Bond en de 'Rijkscommissie van Advies inzake Reorganisatie van het Museumwezen hier te Lande'. In deze rapporten werd geprobeerd een structuur aan te brengen in de museumsector. De taken van nationale musea en lokale musea werden nader gepreciseerd. Hoewel de rapporten grote invloed hadden op het denken over musea en museumbeleid, kwam het niet tot daadwerkelijk beleid. De snelle groei van de museumsector zette echter door: gemiddeld vier musea per jaar na de eerste wereldoorlog en ruim zeven musea per jaar na de tweede wereldoorlog.

Van lieverlede raakte het rijk steeds directer betrokken bij het beheer van niet-rijksmusea. In 1917 werd voor het eerst aan een niet-rijksmuseum subsidie verleend. In 1975 werd aan 65 musea een exploitatiesubsidie verleend. Aan de subsidieverlening lag nauwelijks beleid ten grondslag. Principiële richtlijnen ontbraken. In de praktijk bleken de gemeentelijke musea in de grote steden en de lokale oudheidkamers vrij consequent buiten de toekenning van exploitatiesubsidies gehouden te worden.

In 1965 werden de musea als aandachtsgebied overgeheveld van het Ministerie van onderwijs, kunsten en wetenschappen naar het nieuw gevormde Ministerie van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk (thans WVC). Dit leidde tot een meer actief en gericht beleid dat uiteindelijk in 1976 resulteerde in de eerste beleidsnota van de rijksoverheid betreffende musea: de nota 'Naar een nieuw museumbeleid'.

'Naar een nieuw museumbeleid'

In deze nota (verschenen onder de verantwoordelijkheid van minister Van Doorn) werd het standpunt naar voren gebracht dat museumbeleid ingepast zou moeten worden in het welzijnsbeleid: 'Niet alleen naar de aard van de problemen, maar ook naar de inhoud gemeten passen de musea in het welzijnsbeleid'. Dit had twee gevolgen:

In de eerste plaats werd grote nadruk gelegd op de educatieve en recreatieve functies van de musea (ook wel aangeduid als de publiekgerichte functie). In het overzicht van de desiderata aan het einde van de nota krijgt de beklemtoning van de op het publiek gerichte taak van de musea de hoogste prioriteit.

In de tweede plaats worden bestuurlijke en organisatorische uitgangspunten in overeenstemming gebracht met de beoogde structuur van de welzijnssector. Daaruit volgde een ontwerp voor een taakverdeling tussen de verschillende overheden. Volgens het principe 'wie het beleid bepaalt, betaalt' werden beleid en financiering zoveel mogelijk in één hand gelegd.

Het nieuwe museumbeleid

In de nota worden de taken die de rijksoverheid zich zelf toekent het meest uitgewerkt. Deze taken betreffen de algemene beleidsfuncties, het beheer van musea van nationaal belang en het beheer van enkele ondersteunende voorzieningen. Het zal echter nog tot 1985 duren voordat de beleidsvoornemens zullen worden geconcretiseerd. Nog voor het zomerreces van 1985 zal een nieuwe museumnota aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

Het ministerie wil uiteindelijk alleen de volle verantwoordelijkheid op zich nemen voor 22 musea (en de centrale ondersteunende instellingen). De term 'van nationaal belang' wordt in de nieuwe nota niet meer gebruikt. De 22 musea krijgen gedeeltelijk een coördinerende en ondersteunende taak, maar de term 'moederfunctie' is ook geschrapt. In de nieuwe nota worden de

provinciale en gemeentelijke taken niet uitgewerkt. De verantwoordelijkheid daarvoor wordt gelegd bij de provincie. Vanuit het ministerie worden geen richtlijnen en geen criteria gegeven. Het geldt dat nu nog direct als exploitatiesubsidie wordt uitgekeerd aan niet-rijksmusea zal voortaan worden overgebracht naar het Provinciefonds. De provincie is autonoom in het verder verdelen van de gelden. In de nota 'Naar een nieuw museumbeleid' wordt uitgegaan van een pyramidale structuur in drie geledingen. Aan de top staan de 'musea van nationaal belang'. Deze musea hebben als 'moedermusea' een ondersteunende taak ten opzichte van de andere musea in hun sector. De musea van nationaal belang komen geheel voor rekening van de rijksoverheid. De daar onder gelegen geleding bestaat uit musea van provinciaal belang, ook wel genoemd de 'provinciale kernmusea'. Deze musea komen voor rekening van de provincie. De basis van de pyramide wordt gevormd door musea van lokaal belang, in feite alle musea die niet gerekend kunnen worden tot de musea van nationaal of provinciaal belang. Deze musea komen voor rekening van de gemeente of eventueel particulieren.

Een belangrijk deel van de kritiek op de nota 'Naar een nieuw museumbeleid' richtte zich op deze structuur. Met name becritiseerde men de gehanteerde criteria voor de status van nationaal belang. In het in 1983 verschenen rapport 'Zorg voor het museum' van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten wordt alle kritiek nog eens op een rijtje gezet, waarna een eigen alternatief wordt geformuleerd. Noch dit alternatief, noch de alternatieven die werden ontwikkeld tijdens de in Friesland en Noord-Brabant uitgevoerde toetsingsprojecten hebben geleid tot rijksbeleid.

II. Verschillende opvattingen van museumbeleid

Hoewel de gemeentelijke betrokkenheid bij het museumbeleid al sinds de vorige eeuw groter is

22 dan de betrokkenheid van het rijk, leidden de hiervoor geschetste ontwikkelingen in het rijksbeleid in veel gevallen tot heroriëntaties op gemeentelijk niveau. De centrale vraag daarbij is: waarom zijn er musea en waarom zou de overheid ze ondersteunen? De argumentatie kan uitgesplitst worden in vier kernoverwegingen:

- het welzijnsargument;
- het economische argument;
- het educatieve argument;
- het cultuurbehouds-argument.

Uiteraard gaat het hier vooral om een theoretische constructie. In de praktijk zijn deze argumenten sterk met elkaar verweven. In het navolgende zullen de argumenten echter apart besproken worden, waarbij vooral een verband wordt gelegd met de legitimiteitsdiscussie die binnen de musea zelf gaande is.

De museumdiscussie

De nota 'Naar een nieuw museumbeleid' ontstond in een periode waarin binnen de museumwereld zélf het maatschappelijk functioneren van het instituut museum heftig bediscussieerd werd.

Deze discussie, bekend als 'de' museumdiscussie, werd inzichtelijk samengevat en geanalyseerd door Jan Vaessen. Vaessen typeerde de discussie als het zoeken naar legitimiteit. Op basis van uitspraken van museummedewerkers construeerde hij een viertal typische opvattingen rond 'het' museum:

- a de traditionalistische museumopvatting;
- b de autonomistische museumopvatting;
- c de responsieve museumopvatting;
- d de avant-gardistische museumopvatting.

In de traditionalistische opvatting legitimeert het museum zich door een beroep op de traditie en vooral op de fundamentele waarden die daarin zijn opgeslagen. Het museum presenteert zich zelf als de instelling bij uitstek waar deze waarden worden bewaard, levend gehouden en doorgegeven aan nieuwe generaties. Kenmerkend voor de autono-

mistische opvatting is een zekere terugtrekking op de eigen competentie en autonomie van de museummedewerkers als deskundigen bij uitstek. Het museum richt zich dan ook vooral op 'ingewijden'.

In de responsieve opvatting presenteert het museum zich als een instelling die in haar feitelijke functioneren inspeelt op de behoeften en noden van publieksgroepen, vooral met het doel een bijdrage te leveren aan de emancipatie van die publieksgroepen. In de avant-gardistische opvatting ten slotte legitimeert het museum zich vooral door een beroep op waarden als 'vernieuwing' en 'voortuitgang'. Het experiment wordt benadrukt. Het museum richt zich dan ook in eerste instantie op een klein en select publiek dat voor deze experimenten ontvankelijk is. Hoewel Vaessen zich concentreert op de museumdiscussie van 1974-1979 kan zijn typologie ook historisch geplaatst worden. De hiervoor gegeven volgorde geeft een chronologische opeenvolging van 'leidende' museumopvattingen. Dit laat zich wellicht het beeldendst illustreren aan de hand van de ontwikkeling van de museumarchitectuur.

De leidende opvatting in de 19de eeuw kan worden gekenschetst als traditionalistisch. De architectuur die hier bij hoort is die van de tempel of het paleis (bij voorbeeld het Rijksmuseum te Amsterdam). Aan het eind van de 19de eeuw brak de autonomistische visie door. De bijbehorende architectuur is die van het mausoleum of het klooster (bij voorbeeld het Museum Boymans-van Beuningen te Rotterdam). Na de tweede wereldoorlog trad de responsieve opvatting sterk naar voren, vorm gegeven in een open architectuur (bij voorbeeld de nieuwe vleugel van het Stedelijk Museum te Amsterdam). Op dit moment zien we, met name bij de kunstmusea, een tendens om de responsieve opvatting in te ruilen voor een avant-gardistische opvatting. In het buitenland uit deze opvatting zich in een opzienbarende, vernieuwende architectuur (bij voorbeeld de nieuwbouw in Mönchengladbach en Stuttgart).

Het welzijnsargument

De dominerende museumopvatting van de 70-er jaren was het responsieve ideaal. Nederland week wat dit betreft niet af van wat internationaal gaande was. In 1974 bij voorbeeld nam de International Council of Museums tijdens haar tiende General Conference een resolutie aan waarin onder andere werd gesteld dat musea zich dienden te richten op de actuele behoeften van de samenleving om daarmee een bijdrage te leveren aan haar ontwikkeling. Benadrukt werd dat het museum, als instituut in dienst van de samenleving, de afspiegeling van die samenleving moet zijn.

De inzichten die zich internationaal ontwikkelden werden in 1977 door Kenneth Hudson samengevat in zijn 'Museum for the 1980s'. Sleutelbegrip in deze toekomstvisie is 'The integrated museum'. Hudsons 'integrated museum' komt overeen met Vaessens 'responsieve museum'. Het museum van de toekomst zou maximaal in de samenleving geïntegreerd moeten zijn. Het publiekgerichte werk zou er op gericht moeten zijn mensen te stimuleren actief aan hun eigen emancipatie te werken. Daartoe zou het museum zich moeten identificeren met zijn doelgroepen.

Als uitwerkingen van het 'integrated museum'-concept ontstonden allerlei nieuwe museale werkvormen: 'mobile museum', 'decentralized museum', 'neighbourhood museum', enz. De gedachte was dat het museum zich ook fysiek diende te integreren in de samenleving. Geen monolithisch museum in het culturele centrum van de stad, maar een flexibel netwerk van kleine, eventueel verplaatsbare expositiegelegenheden in de eigen leefomgeving van de desbetreffende publieksgroepen.

In Nederland werden vorenstaande visies het meest nadrukkelijk naar voren gebracht door Jean Leering en Henk Overduin. Musea die zich sterk profileerden als responsieve en geïntegreerde musea waren onder andere het Van Abbemuseum te Eindhoven (tijdens het directoraat van Jean

Leering), het Lijnbaancentrum te Rotterdam (strikt genomen geen museum) en vooral het Frans Halsmuseum te Haarlem en het Haags Gemeentemuseum. Dat het hier gaat om gemeentelijke musea lijkt mij niet toevallig. Juist op gemeentelijk niveau kon de geschetste ontwikkeling binnen de musea aansluiting vinden bij de ontwikkelingen in het welzijnswerk.

Op landelijk niveau vond deze ontwikkeling haar voorlopige 'hoogtepunt' in de nota 'Naar een nieuw museumbeleid', waarin musea nadrukkelijk werden gezien als instrumenten van het welzijnsbeleid: 'Naast het onderwijs, de bibliotheken, de archieven, de schouwburgen, de culturele centra en de publiciteitsmedia kunnen de musea – mits voldaan wordt aan een aantal basisvoorwaarden en de musea zijn toegerust op hun maatschappelijke taak – een wezenlijke en geheel eigen bijdrage leveren aan de geestelijke verrijking en ontplooiing van vele mensen, aan een rechtvaardiger spreiding van kennis en aan het scheppen van zoveel mogelijk gelijke kansen voor iedereen'. Een en ander zou uiteindelijk, zo verwachtte men, zijn wettelijke fundering krijgen in de Kaderwet Specifiek Welzijn.

De kaderwet ging uiteindelijk niet door. Musea worden ook niet genoemd in de Rijksbijdrage-regeling sociaal-cultureel werk. Toch konden musea in veel gemeenten er in slagen zich vanuit hun responsieve legitimatie een goede positie te verwerven in het gemeentelijke welzijnsbeleid.

Het krimpeffect

De economische recessie en de recente crisis in het welzijnsveld hebben vorengenoemde positie aangetast of in ieder geval onder druk gezet. Dit geldt trouwens ook voor andere werksoorten in de welzijnssector. De taakverbreding die zich in de jaren zeventig bij de meeste voorzieningen en werksoorten heeft voorgedaan, wordt in de jaren tachtig weer teniet gedaan. Door krapte aan personele en financiële middelen concentreert men

24 zich op traditionele taken. Men spreekt in dit verband van 'het krimpeffect'.

Ook in musea is de rek er uit. Het krimpeffect heeft vooral gevolgen voor de niet-collectiegebonden activiteiten. Dit waren nu juist de activiteiten die konden worden gekarakteriseerd als 'sociaal- emancipatorisch'. In een uitgebreid interview naar aanleiding van zijn afscheid als voorzitter van de Nederlandse Museumvereniging constateerde Dick Couvee dat er ten aanzien van het educatieve werk sprake is van een terugslag: 'De zaak dreigt teruggeschroefd te gaan worden, in de zin dat de educatieve dienst zich weer moet gaan toelagen op het toelichten van het werk van de museumcollega's van de wetenschappelijke afdeling, tot het maken van rondleidingen en vaak weer tot het overbrengen van typisch cognitieve kennis'.

In een jubileumbijeenkomst van de Sectie Educatieve Diensten van de museumvereniging riep welzijnsdeskundige Bert Middel de educatieve medewerkers dan ook op zich bewust te worden van hun rol én populariteit binnens- en buitenshuis. Educatoren moeten streven naar een hogere vorm van doelmatigheid van hun werk en een vergroot draagvlak, aldus Middel in december 1982.

Inmiddels kunnen we constateren dat, geheel buiten de educatieve diensten om, het verschijnsel museum meer dan ooit in de belangstelling staat. De opvolging van De Wilde als directeur van het Stedelijk Museum te Amsterdam, de huisvesting van het architectuurmuseum, de stichting van een fotomuseum, de aankoop van het portret van Haesje Cleyburg, de tentoonstellingen Het Goud der Thraciërs, La Grande Parade en Meesterwerken uit de Hermitage kregen ruime aandacht in de media.

Koren op de molen van degenen die een sociaal-culturele legitimatie willen inruilen voor een economische.

Het economische argument

Het rapport 'Erfgoed: toeristisch goed' is symptomatisch voor deze ontwikkeling. In dit rapport wordt maatschappelijke legitimatie vertaald in economische betekenis. Musea en monumenten worden gezien als onderdelen van het toeristisch-recreatieve aanbod. Een hoge attractiewaarde leidt tot consumptieve bestedingen, ook buiten de culturele sector. Men berekende bij voorbeeld dat de sluiting van het Rijksmuseum te Amsterdam op maandag voor de stad Amsterdam een inkomstenderving met zich meebracht van rond de 100 miljoen gulden per jaar aan toeristisch-recreatieve bestedingen. Met elkaar zijn de Nederlandse musea en monumenten goed voor ruim een miljard gulden aan bestedingen. Een deel van dit geld kan direct of indirect worden vertaald in arbeidsplaatsen. Voorwaar belangrijke argumenten voor een gemeentelijke overheid om te investeren in museale voorzieningen.

Min of meer gedwongen door de externe omstandigheden gaan ook de musea zelf in toenemende mate economisch gericht denken. Marketing, public relations en fund raising zijn geen verwerpelijke begrippen meer. De introductie van marketinggericht denken, leidde al snel tot veranderingen. In het grensgebied tussen recreatieparken en musea ontwikkelden zich de themaparken en de recreatieve musea. Puur amusement en serieuze educatie ontmoeten elkaar in wat Prof. Philip Kotler noemde 'experience design'.

In een samenleving waar vervreemding steeds meer als probleem wordt ervaren, profileren musea zich steeds meer als bolwerken van 'authentieke beleving'. Vanuit de mogelijkheden die collecties van authentieke voorwerpen bieden, ontwikkelden de musea presentatievormen waarbij het publiek opgenomen wordt in een totaalgebeuren. In York (Engeland) kan men bijvoorbeeld een vikingdorp bezoeken. Dit dorp is perfect gereconstrueerd (zij het onder de grond), inclusief geluid en geur. Het dorp is echter bevolkt met

statische poppen en het publiek rijdt in wagentjes door de presentaties. Een stap verder is wat men in de Verenigde Staten de 'historical live-in approach' noemt: een gereconstrueerde historische omgeving wordt bevolkt met in aangepaste kleding gestoken medewerkers. De voorlopig laatste stap in deze ontwikkelingen is dat de bezoeker zelf daadwerkelijk participeert in het rollenspel. Geprefabriceerde ervaringen: 'experience design'.

De grens tussen welzijn en commercie, tussen educatie en recreatie, tussen informatie en amusement is moeilijk te trekken. Het kan echter niet worden ontkend dat het economische argument een belangrijke, zo niet doorslaggevende factor is. Projectontwikkelaars en gemeentebesturen slaan de handen ineen: Water-wonderland (Almere), Flevohof, Cosmocenter (Hilvarenbeek), Floriade, themapark Amerika- Nederland (Ter Worm), enz.

Het educatieve argument

De vermaatschappelijkingstendens van de jaren zeventig krijgt in de jaren tachtig een nieuwe dimensie. Vanuit de Harmonisatieraad Welzijnsbeleid werd een aantal jaren geleden al gewezen op het ontstaan van nieuwe voorzieningen die een bijdrage kunnen leveren aan de behoefte aan zelfbeschikking en ontplooiing. Het gaat hier veelal om vormen van zelforganisatie, waarbij het inzicht van de deelnemers bepalend is en de deskundige een dienende rol speelt. Mr. C.E. van Vleuten, medewerkster van de Harmonisatieraad, spreekt van een breed maatschappelijk proces 'dat beschreven zou kunnen worden als een verschuiving van het zorg- naar het educatieve aspect'.

Ook de musea krijgen steeds meer te maken met publiek dat eisen stelt en dat vanuit een nieuw verworven mondigheid zelf de vragen formuleert. Er is, zo blijkt telkens uit onderzoeken, een enorme informatiebehoefte. De paradox is dat het aanbod zo groot is dat deze niet daar komt waar men haar wil hebben. In de communicatiewetenschap spreekt men van de blindgang van de informatie.

In de mediasector zien we dan ook een langzame ontwikkeling van 'display media' (zoals bij de televisie Nederland I en 2) naar 'consultatieve media' (zoals Viditel, Teletekst, Betaal-televisie). Een 'display medium' veronderstelt een actieve zender en een passieve ontvanger. Een 'consultatief medium' veronderstelt een actieve ontvanger en een passieve zender. Bij consultatieve media is de vraag van de gebruiker het uitgangspunt.

Musea zouden zich kunnen ontwikkelen tot consultatieve media. Dit vereist een andere interne organisatie en een aangepaste wijze van publieksbenadering. Een museum dat zich al sterk in deze richting ontwikkelt is het Maritiem Museum Prins Hendrik te Rotterdam. Het concept van een museum als consultatief medium laat zich goed combineren met de nucleusfunctie van een museum. Onder nucleusfunctie verstaat men de functie van een museum als tref- en informatiecentrum voor groepen en personen, die zich bezighouden met het verzamelgebied van het museum, vooral bij wijze van vrijetijdsbesteding. Het beschikbaar stellen van vergaderruimte, het ondersteunen van onderzoek, het geven van administratieve ondersteuning zijn mogelijkheden.

Een ander aspect van de nieuwe invulling van de vermaatschappelijkingstendens is het vrijwilligerswerk. Ten aanzien van het vrijwilligerswerk in musea zijn er twee opvattingen: in de eerste plaats de opvatting dat het inzetten van vrijwilligers de professionalisering ondermijnt en in de tweede plaats de opvatting dat het inzetten van vrijwilligers een aspect is van de maatschappelijke taak van een museum. Vrijwillig werken in een museum kan een zeer zinvolle invulling zijn van de vrije tijd en heeft bovendien een educatief effect. Vrijwilligerswerk kan zelfs een sociaal-emancipatorisch karakter hebben.

Het cultuurbehoudsargument

In het voorgaande werd de argumentatie vooral opgebouwd vanuit het perspectief van de publieks-

26 gerichte taak van het museum. Hoewel deze taak ongetwijfeld het meest dynamisch en extrovert is, is zij niet de enige taak. Het museum kent drie basistaken: beheer, onderzoek en communicatie. Daarvan neemt de functie beheer een sleutelpositie in. Onder beheer wordt verstaan het veilig stellen (door verzamelen en conserveren) en het toegankelijk maken (door registreren en documenteren) van materiële getuigenissen van de mens en zijn omgeving.

Ten aanzien van de onderlinge afstemming van de taken bestaan verschillende inzichten. Voor sommigen is communicatie (dat wil zeggen presentatie, voorlichting, educatie) een afgeleide van het beheer. Voor anderen is daarentegen het beheer een afgeleide van de communicatie. Hoe het ook zij, een museum ontleent zijn unieke karakter aan het samenspel tussen genoemde drie basistaken. Een instelling zonder beheerstaak is per definitie geen museum. Men spreekt dan van cultureel centrum, bezoekerscentrum of 'science centre' (zoals het Evoluon te Eindhoven).

Vanuit de museumwereld heeft men zich vaak verzet tegen de wens van de rijksoverheid om het museumbeleid in te passen in het welzijnsbeleid. Men vreesde dat de publiekgerichte functie overmatig veel aandacht zou krijgen. De beheersfunctie is immers niet in te passen in het schema zorg-educatie-recreatie, tenzij men beheer ziet als afgeleide, ondersteunende functie voor de kernfuncties educatie en recreatie.

'Hoe belangrijk het ook is de musea te zien in het kader van op het publiek gericht functioneren, de overheid zou haar taak verwaarlozen indien zij zich niet verplicht voelde om los van eigentijdse gebruiksmogelijkheden voorwerpen in stand te houden', aldus probeerde de minister in de nota 'Naar een nieuw museumbeleid' de musea gerust te stellen. Cultuurconservering, zo werd gesteld, is van belang omdat 'ook voorwerpen, naast schriftelijke getuigenissen, een verworven identiteit

kunnen uitdrukken en doorgeven aan een volgend geslacht. Deze overlevering van cultuur is hoogst waardevol. Niet om de traditie bij wijze van folklore in stand te houden, maar omdat de traditie vertrekpunt en in zekere zin zelfs voorwaarde is voor iedere verdere ontwikkeling'.

De vermaatschappelijkingstendens heeft ook de functie beheer niet onberoerd gelaten. In feite is de explosieve groei van kleine, particuliere musea een uitwerking van deze tendens. Het veilig stellen van cultuurobjecten is niet langer meer een exclusieve bezigheid van een kleine groep 'professionals' en leden van de maatschappelijke elite. Het verzamelen is gedemocratiseerd. In 1977 telde Nederland 780.000 mensen met een verzamelhobby. Mede omdat geheel nieuwe verzamelgebieden werden aangeboord, vormt de particuliere verzamelaar een belangrijke aanvulling op het werk van musea. De grens tussen liefhebberij en beroep, tussen amateurisme en professionaliteit vervaagt. Steeds meer particulieren stellen hun verzameling open voor het algemeen publiek. Als men het financieel niet meer kan redden, vraagt men subsidie of biedt men de gehele collectie aan een gemeente aan.

Ook het wetenschappelijk onderzoek is aan een vermaatschappelijkingsproces onderhevig. Terwijl vermaatschappelijking aanvankelijk een attitudeverandering van de 'professional' inhield, zien we steeds meer dat vermaatschappelijking het karakter krijgt van publieke participatie. Lokale historische, archeologische en natuurhistorische verenigingen bloeien als nooit tevoren. Door hun activiteiten ontstaan collecties, die vaak de kern vormen van oudheidkamers en (streek)musea. Ook hier wordt vaak een beroep gedaan op financiële ondersteuning door de overheid.

Ook bij een passieve opstelling kan een gemeentelijke overheid dus geconfronteerd worden met de situatie dat een museumbeleid gevoerd moet worden.

Welke aanzetten daartoe kunnen geleverd worden vanuit de theorie van de museologie?

III. Grondslagen voor een nieuw museumbeleid

Toen in 1976 de nota 'Naar een nieuw museumbeleid' verscheen, bestond er in Nederland nog nauwelijks een traditie ten aanzien van de museologie als wetenschappelijke discipline. Er bestonden wel uitgesproken visies, met name betreffende de maatschappelijke positie van musea. In de nota werden enkele van deze visies gecombineerd met opvattingen uit een verwant beleidsterrein (welzijn) en aangevuld met een flinke portie pragmatisme. Het resultaat moge onevenwichtig zijn, de nota is desalniettemin een van de zeldzame Nederlandstalige publikaties waarin een totaalvisie wordt gegeven op het intern functioneren van het museum als variabele van externe doelstellingen.

In de jaren na het verschijnen van de nota heeft de theorievorming rond het museum een snelle ontwikkeling doorgemaakt, zowel nationaal als internationaal. Verdere uitbouw van de theorie zal een tegenwicht moeten vormen voor het gevaar van een door de economische recessie ingegeven 'rücksichtslos' pragmatisme. Zeker waar het rijk het belang van innovatie onderstreept, ontstaat een behoefte aan een fundamentele doordinking van het functioneren van musea. Niet voor niets heeft de Nederlandse Museumvereniging de theorievorming hoog in haar vaandel geschreven.

De wetenschappelijke discipline die zich hierbij aandient is de museologie, vroeger ook wel museumkunde genoemd. In de aan de Reinwardt Academie ontwikkelde opvatting is museologie het hele complex van theorie en praktijk rond het veilig stellen en gebruiken van de materiële getuigenissen van de mens en zijn omgeving. Deze omschrijving sluit aan bij de ICOM-definitie van musea die in de inleiding is gegeven.

Museologie in de hier bedoelde opvatting richt zich echter niet in eerste instantie op het instituut museum, doch op functies. Met andere woorden: de museologie houdt zich bezig met de invulling en onderlinge afstemming van drie basisfuncties, te weten beheer, onderzoek en communicatie.

Een tweede kenmerk van de hier bedoelde opvatting van museologie is het feit dat genoemde functies betrokken worden op het geheel van ons materiële, culturele en natuurlijke erfgoed, dat wil zeggen: niet alleen voorwerpen in de gewone betekenis, maar ook onroerende monumenten. Museologie omvat dus de museumkunde in engere zin, de monumentenzorg, de bibliotheekwetenschap, de archiefwetenschap en de natuurbescherming.

Van de drie basisfuncties neemt het beheer een sleutelpositie in. Onder beheer verstaan we het veilig stellen en toegankelijk maken van de materiële getuigenissen. In de museologische beschouwingswijze zijn de kernvragen: waarom, wat en hoe. Ten aanzien van een veiligstellingsbeleid dient eerst een antwoord op deze vragen gevonden te worden voordat het beleid geëffectueerd kan worden. Het antwoord kan alleen gevonden worden in samenhang met de antwoorden die geformuleerd zijn voor soortgelijke vragen betreffende de andere basisfuncties.

Het antwoord op de vraag 'waarom veilig stellen?' kan gegeven worden vanuit de basisfunctie beheer zelf (respect voor de autonome waarde van een object), vanuit de onderzoeksfunctie of vanuit de communicatieve functie. Uit de beantwoording van het 'waarom?' volgt het 'wat?'. Immers, het heeft geen zin om alles te bewaren. Vanuit het (potentiële) gebruik kunnen criteria worden ontwikkeld. Ten slotte leidt alles naar de vraag 'hoe?'. Verzamelen en conserveren is slechts één mogelijkheid. Het is niet altijd nodig of mogelijk voorwerpen te vervreemden van de oorspronkelijke context, hetgeen verzamelen per definitie is.

28 Ook is het niet altijd nodig, noch gewenst, voorwerpen te fixeren in een bepaalde toestand. Allerlei vormen van dynamisch behoud zijn denkbaar. Het is overigens de vraag of objecten per se in hun authentieke gedaante bewaard moeten worden. Soms kan het nodig of gewenst zijn objecten door middel van documentatie vast te leggen.

Iedere invulling kent haar eigen institutionele kader. Dat wil zeggen: de werkvorm volgt uit de invulling van de functie en niet andersom. Een en ander kan natuurlijk niet los gezien worden van de maatschappelijke context waarbinnen de invulling en afstemming van de functies plaatsvindt. In dit opzicht is het beter te spreken van de vermaatschappelijking van de basisfuncties dan van vermaatschappelijking van het instituut. Het is nog te vroeg om van de museologie te verlangen dat zij kant en klare recepten heeft voor de problemen van alledag. Wel kan de museologie enkele richtlijnen en suggesties geven.

Een sleutelwoord is integratie. Integratie heeft hier twee betekenissen: integratie van disciplines en integratie in de samenleving. Over vermaatschappelijking is hiervoor al uitgebreid gesproken. Wat betreft de integratie van disciplines kan vastgesteld worden dat er in de praktijk nauwelijks sprake is van inhoudelijke, organisatorische en bestuurlijke afstemming van het beleid ten aanzien van musea, monumenten, archieven, bibliotheken en de groenvoorziening. Wanneer men bereid is traditionele institutionele kaders los te laten doen zich verrassende mogelijkheden voor.

Zo werd binnen de Reinwardt Academie vanuit de museologie een model ontwikkeld voor het beheer, onderzoek en communicatie van historische binnenvaartschepen. Het probleem van deze sector is dat de desbetreffende schepen particulier eigendom zijn en dat de eigenaren vaak ook bewoners en gebruikers zijn. Met name in het zomerseizoen varen zij tussen verschillende havens. Het voorgestelde oplossingsmodel voorziet in een netwerk

van 'concentratiepunten' (historische havens). Ieder schip heeft een thuishaven, maar is vrij tussen de 'concentratiepunten' heen en weer te varen. In de 'concentratiepunten' zijn voorzieningen voor beheer (reparatie en onderhoud) en communicatie (informatieve panelen, tentoonstellingsruimte, e.d.)

Voor onroerende monumenten heeft men een model ontwikkeld dat door Peter de Clercq ooit is aangeduid als 'de netwerkbenadering'. Hierbij gaat het om een samenhangend geheel van onroerende monumenten en musea. Aantrekkelijk in dit model is het feit dat de monumenten in situ behouden blijven, waardoor een verband blijft bestaan tussen het object en zijn context. Bovendien ontstaat door het presenteren van de verspreide elementen als samenhangend geheel een educatieve meerwaarde. Een goed voorbeeld in Nederland is de Friese Aldfaers Erf-route. Een Duits voorbeeld is het Westfälisches Industriemuseum. Dit is een netwerk van musea, industriële monumenten, woonhuismonumenten en landschapselementen. De collectie is wel ondergebracht in één organisatorisch verband en wordt ook als een samenhangend geheel gepresenteerd, doch bevindt zich decentraal in situ.

Een stap verder is het concept 'ecomuseum'. Dit concept werd in het begin van de jaren zeventig ontwikkeld in Frankrijk en wordt internationaal beschouwd als een van de belangrijkste vernieuwingen in de museumsector. Een ecomuseum is min of meer vergelijkbaar met het Nederlandse concept 'nationaal landschap'. Het gaat om grote landschapseenheden, inclusief dorpen, steden, industriecomplexen, e.d., die als geheel onderwerp zijn van beheer, onderzoek en communicatie. Deze functies zijn totaal vermaatschappelijkt. Het zijn de bewoners die deze functies een invulling geven. Als organisatie richt het ecomuseum zich dan ook in de eerste plaats op de bewoners en niet op de bezoekers van buiten.

Er is een sterke parallel met wat wij in Nederland beschouwen als cultureel opbouwwerk.

29

Uiteraard werden deze voorbeelden niet gegeven als normen voor toekomstig museumbeleid. Toekomstig museumbeleid is mijns inziens niet gediend met een dogmatische interpretatie van bepaalde institutionele modellen. Vanuit het museologische concept van drie samenhangende basisfuncties zouden allerlei modellen ten aanzien van de institutionele werkvormen uitgewerkt moeten worden. Integratie van verschillende werkvormen op het terrein van beheer, communicatie en onderzoek van het culturele en natuurlijke erfgoed én integratie in de samenleving moet daarbij voorwaarde zijn. Uit de geschiedenis van de musea blijkt dat zij zich constant hebben weten aan te passen aan de veranderende samenleving. Er is een traditie van vernieuwing. Het is een belangrijke taak van de overheid dit proces te stimuleren en bijstand te ondersteunen.